

валового регіонального продукту за витратами за 2012 р / О.Г. Осауленко. – К.: Державна служба статистики України. Експрес-випуск. – 17.01.2014 р., № 13/0/02вн-14 – 5 с.

14. Харазішвілі Ю.М. Проблеми інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави / Ю.М. Харазішвілі, Є.В. Дронь // Банківська справа. – 2015. – № 1 (133). – С. 3–21.

Summary. The determination of foreign economic security level of a region is studied while taking into account the official and shadow volumes of interregional export-import cross-flows, their dynamics and intensity based on new set of indicators. It allows to specify foreign economic security as external-internal security. It is suggested to add new indicators («the level of economic dependency» and «the level of shadow net export») into the list of foreign economic security indicators of the regions of Ukraine, as well as the dynamics of external-internal security level of the Donetsk region is determined.

Key words: interregional export-import cross-flows, the level of economic dependency, the level of the shadow net export, external-internal security, region, integral index.

УДК 338.2:658

Яцишина І.В.,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана
Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА: ВПЛИВ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню проблеми економічної безпеки підприємництва в Україні. Здійснено аналіз загроз економічної безпеки підприємництва у залежності від стадій його життєвого циклу. Виявлено основні заходи регуляторної політики держави, спрямованої на зміцнення економічної безпеки бізнесу та послаблення дієвості виявлених загроз на стадіях створення, функціонування та закриття.

Ключові слова: економічна безпека підприємництва, загрози, державна регуляторна політика.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства особливо гостро постає в Україні внаслідок існування таких причин: недостатньо керованих з боку держави процесів формування сектора малого бізнесу

та ділової активності населення; недосконалого конкурентного середовища, особливо для малого підприємництва; бюрократичних та обтяжливих процедур державного контролю у сфері господарської діяльності; наростаючої монополізації товарних ринків та механізму доступу до обмежених господарських ресурсів і прав діяльності; існування штучних бар'єрів у започаткуванні та здійсненні роботи підприємств; корупції у відносинах «бізнес – влада»; надмірного рівня криміналізації і тінізації економіки; недостатнього рівня соціальної відповідальності бізнесу тощо. Переважна більшість зазначених проблем стадій реєстрації та здійснення діяльності підприємницького сектору у тій чи іншій мірі була актуальною для усіх пострадянських країн, однак завдяки ефективному застосуванню низки інструментів державного регулювання ці проблеми були вирішені або значно обмежений їх негативний вплив на розвиток підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та прикладні проблеми економічної безпеки активно досліджуються у працях вітчизняних науковців, зокрема О. Барановського, І. Бінька, В. Бородюка, З. Варналія, Т. Васильціва, О. Власюка, А. Гальчинського, О. Гордієнка, І. Губаревої, Б. Губського, В. Гейця, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, В. Забродського, М. Кизима, В. Кириленка, Т. Ковальчука, Ю. Макогона, І. Мазур, С. Мітряєвої, А. Мокія, В. Мунтіяна, М. Павловського, С. Пирожкова, А. Ревенка, В. Селіванова, А. Сухорукова, В. Шлемка та багатьох інших. У центрі їхньої уваги перебувають переважно окремі аспекти проблеми, пов'язані насамперед із визначенням сутності та природи економічної безпеки, її суб'єктів та об'єктів, рівнів і складових, дослідженням механізмів виявлення та локалізації загроз, теоретичних і методологічних аспектів забезпечення економічної безпеки з урахуванням стану трансформаційних процесів, національних особливостей та умов функціонування економічної системи тощо.

Дослідженню проблеми економічної безпеки підприємництва присвячена доволі незначна кількість праць. Критичний огляд стану наукових досліджень проблем підприємницької безпеки дає змогу стверджувати, що на сьогодні потребує подальшого вивчення механізм впливу державної регуляторної політики на формування національної системи підприємницької економічної безпеки.

Мета статті. Головною метою дослідження є визначення основних загроз процесам відкриття, функціонування та ліквідації суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) в Україні зі сторони регуляторної політики держави та визначення шляхів зміцнення безпечного розвитку вітчизняного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. У сучасній економічній літературі існує досить значна кількість класифікацій загроз економічній безпеці підприємництва. На нашу думку економічна безпека підприємництва може бути укласифікована за стадіями його життєвого циклу і розглядатись як безпека стадій створення, функціонування та ліквідації

суб'єктів підприємницької діяльності. На кожному із цих етапів найбільш суттєвим джерелом загроз безпеці підприємництва виступає державна регуляторна політика.

Низка міжнародних рейтингів здійснює оцінку різних аспектів економічної безпеки окремих стадій розвитку підприємництва. Так, дослідження Глобальної конкурентоспроможності шляхом проведення соціологічного опитування підприємців визначає наступні найбільш проблемні фактори для ведення вітчизняного бізнесу в 2015 році (в балах): 1) корупція – 16,6; 2) доступ до фінансування – 12,2; 3) інфляція – 11,5; 4) політична нестабільність – 10,6; 5) податкові ставки – 8,1; 6) бюрократія – 8,0; 7) складність податкового законодавства – 7,9; 8) валютне регулювання – 7,1; 9) урядова нестабільність – 6,4; 10) обмежувальні норми трудового законодавства – 3,1 [1].

За оцінками дослідження Індексу «Ведення бізнесу» українські підприємці відзначають існування значних адміністративних бар'єрів започаткування бізнесу [2]. До основних загроз щодо створення бізнесу зі сторони реєстраційної системи вони відносять: тривалість реєстрації бізнесу; високі фінансові витрати на реєстрацію власності; значну кількість процедур для реєстрації власності; довготривалість процесу реєстрації власності; складність процедури та високі фінансові витрати на отримання дозволів.

Усі ці ризики при відкритті підприємства знаходяться у полі діяльності держави, зокрема її регуляторної політики.

Динаміка оцінки індексів реєстраційної системи України (табл. 1) є позитивною.

Таблиця 1

Динаміка індексів оцінки реєстраційної системи України

Субіндекс	Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
<i>Індекс Ведення бізнесу</i>									
Реєстрація бізнесу	Вартість (% від доходу на душу населення)	5,5	5,8	6,1	4,4	1,5	1,3	0,6	0,6
	Мінімальний статутний капітал (% від доходу на душу населення)	174,2	153,5	2,2	1,8	0	0	0	0
	Процедури (кількість)	10	10	10	9	7	7	6	4
	Термін (дні)	27	27	27	24	22	21	7	7
Реєстрація власності	Вартість (% від вартості власності)	2,9	2,6	4,1	3,9	3,7	1,9	1,9	1,9
	Процедури (кількість)	10	10	10	10	10	8	8	7
	Термін (дні)	114	114	118	118	70	45	39	23
<i>Індекс глобальної конкурентоспроможності</i>									
Посилювачі ефективності	Процедури для реєстрації бізнесу (кількість)	10	10	10	10	9	8	6	6
	Термін реєстрації бізнесу (дні)	27	27	27	27	24	22	22	21

Складено автором за даними [3, 4]

За показниками реєстрації бізнесу в 2015 р. Україна змогла набрати 93,88 балів (із 100 можливих), значно перевищивши середній показник по регіону Європа та Центральна Азія (91,27), залишила позаду Російську Федерацію (92,35), Киргизію (92,94), однак не обігнала країни ЄС (до прикладу, Польща має 95,94 бали).

Недосконалість та складність проходження дозвільних процедур підприємствами в Україні призводить як до руйнування засад справедливої конкуренції та належного економіко-правового середовища, так і до зниження рівня економічної безпеки підприємництва в Україні. За експертними оцінками принаймні один дозвіл щорічно отримує 54% підприємств, а середній час на отримання дозволу становить 35 днів (ліцензій – 242 дні); середня кількість процедур, необхідних для отримання дозволу, сягає 18; витрати на отримання дозволу/ліцензії становлять в середньому 186,5% від доходу на душу населення [5]. Наприклад, для того, щоб побудувати склад, необхідно пройти 10 процедур, витратити 67 днів та 15,20 % його вартості.

Після започаткування бізнесу вітчизняні підприємці стикаються із наступними загрозами щодо функціонування бізнесу, серед яких основними є складнощі щодо сплати податків, отримання кредитів, контролю та перевірок.

За даними рейтингу Ведення бізнесу, в середньому, фірми сплачують 5 податкових платежів на рік, при цьому, вони витрачають 350 годин для подачі, підготовки та сплати податків. Сума, яку платники витрачають на виконання податкового обов'язку складає 52,20% прибутку. В загальному рейтингу за даними індикатору «оподаткування», Україна посідає 107 місце. У порівнянні з іншими країнами пострадянського простору, показники залишаються досить низькими. Так, Росія займає 47 позицію, Казахстан – 18, середнє значення по Європі та Центральній Азії – 73.

Результати оцінки Індексу сприйняття корупції у 2014 р. для України невтішні: «26 балів зі 100 можливих і 142 місце зі 175 позицій. Україна черговий раз опинилась на одному щаблі з Угандою та Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн світу» [6]. На думку міжнародної антикорупційної спільноти, такі результати спричинені малопомітним поступом у руйнуванні корупційних схем, отриманих у спадок від всіх правлячих режимів часів незалежності України.

Найгірший показник у порівнянні з країнами ЄС Україна має щодо ліквідації підприємств (106 у рейтингу Ведення бізнесу), що свідчить про зарегульованість даного процесу та існування великої кількості бар'єрів. Витрати підприємств на процедуру банкрутства в Україні в 2010-2015 р. залишаються незмінними і складають 42% від статутного капіталу (у старих європейських країнах цей показник 6-10%). Високі

витрати підприємств при закритті бізнесу не дозволяють власникам і кредиторам належним чином розподілити майно компаній, які ліквідуються [5, с. 22].

В Україні, за останні роки відбулись суттєві якісні зміни регуляторної політики, що позитивно впливають на економічну безпеку підприємництва та зменшують дієвість її загроз (див. табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика загроз економічної безпеки підприємництва зі сторони регуляторної політики держави та заходів щодо зменшення їх дієвості

Етапи за стадіями	Загрози	Заходи регуляторної політики
<i>Створення</i>		
Реєстрація бізнесу	- тривалість реєстрації бізнесу	Зменшення вимог до мінімального розміру статутного капіталу (2011); обмежено сферу застосування печаток (2012); усунено вимоги до мінімального розміру уставного капіталу при реєстрації та вимоги щодо обов'язкового нотаріального завірення установчих документів (2013); спрощено започаткування бізнесу, за рахунок скасування ПДВ з реєстрації та скасування вимоги, щодо реєстрації в органах статистики (2014); скорочено витрати часу на реєстрацію та скасовано реєстраційні збори (2015)
Реєстрація власності	- високі фінансові витрати; - значна кількість процедур; - довготривалість процесу реєстрації власності	зменшення часу на передачу та обробку даних до земельного кадастру (2012); раціоналізація процедури передачі майна, шляхом реконструкції системи реєстрації нерухомості (2014); відкриття реєстрів на землю (2014)
Отримання дозволів	- високі фінансові витрати; - низький рівень автоматизації; - велика кількість процедур для отримання дозволів; - значні витрати часу	спрощення отримання дозволів на будівництво, через внесення змін до регіональних та місцевих нормативно-правових актів, які регулюють порядок даної процедури (2011 р.); введення нової системи отримання дозволів, яка базується на ризиках, виключенні вимог, щодо узгоджень певних технічних умов та спрощенні процесу реєстрації нерухомості (2014 р.); спрощення порядку ліцензування, зменшення кількості ліцензій (2015); скорочення часу і вартості дозволів на будівництво (2014)
<i>Функціонування</i>		
Кредитування	- високі процентні ставки;	поліпшення доступу до інформації, шляхом збору та акумулюванню даних про фірми та фінансові установи (2014)
Оподаткування	- значна кількість податкових платежів; - значні витрати	спрощено процес сплати податків, шляхом введення електронної системи адміністрування ПДВ (2011); переглянуто та уніфіковано податкове законодавство,

	часу на ведення податкового обліку; - високе податкове навантаження	знижено ставки податку на прибуток та внесків на соціальне страхування (2012); введено електронну подачу звітності та сплату податків для середніх та великих підприємств (2013); спрощено форми податкових декларацій та удосконалено систему електронної подачі звітності (2014); удосконалено систему електронного адміністрування (2015)
Контроль та перевірки	- велика кількість контролюючих органів; - корупція; - невисокий рівень захисту прав власності	обмеження на проведення перевірок у 2014 - 2016 рр. (2014); зменшення кількості контролюючих і регулюючих органів (2015); введення електронної перевірки для ФОП за спрощеною системою оподаткування (2014); почато формування антикорупційного законодавства (2014)
<i>Закриття</i>		
Ліквідація	- складність процедури закриття бізнесу; - зменшення частки поверненого капіталу кредиторам; - значні витрати підприємств під час процедури банкрутства	спрощено порядок закриття ФОП (2015); зменшено перелік документів для проведення ліквідації підприємства (2015);

Складено автором за джерелами [3, 4, 6]

Ефективність зменшення загроз економічній безпеці підприємництва України та заходів дерегуляційної політики є дуже нерівномірною. Експерти різних рівнів відзначають суттєві досягнення зміцнення безпеки щодо реєстрації бізнесу, однак на даний час Україні не вдалось домогтись серйозних результатів щодо формування безпечного функціонування та закриття різних організаційних форм підприємницької діяльності.

В 2013 р. Міжнародний центр перспективних досліджень за підтримки фонду Відродження провів експертне опитування на тему «Оцінка проведення реформи в сфері дерегуляції» [7], в ході якого було виявлено найсерйозніші перешкоди у проведенні дерегуляційної реформи в Україні:

- 61,9% – саботаж з боку представників державних органів, які відповідають за реалізацію реформи;
- 52,4% – брак політичної волі вищого керівництва для проведення реформи;
- 47,6% – низька організаційна спроможність органів державної влади;
- 47,6% – відсутність належної стратегії проведення реформи;

- 23,8% – низький рівень прозорості прийняття державних рішень;
- 14,3% – погано деталізований план реалізації реформи, відсутність показників ефективності проведення реформи;
- 4,8% – політична нестабільність та внутрішня політична боротьба.

Висновки. Отже економічна безпека підприємництва суттєво залежна від регуляторної політики держави на усіх етапах життєвого циклу суб'єктів підприємницької діяльності – створення, функціонування, закриття. Дослідження, проведені міжнародними організаціями при обрахунку Індексу ведення бізнесу та Індексу глобальної конкурентоспроможності, дозволяють визначити загрози усіх стадій. Варто відмітити, що упродовж останніх років українська держава здійснює серйозні кроки, спрямовані на послаблення дієвості виявлених загроз та нарощування економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. Першочергового значення набуває проблема визначення шляхів удосконалення вирішення законодавчого забезпечення виявлених проблем безпечного створення, функціонування, розвитку та закриття бізнесу в Україні, а також визначення і досягнення практичних критеріїв ефективності здійснюваних реформ перегулювання.

Список використаних джерел

1. Global Competitiveness Report 2015 – 2016. World Economic Forum, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2015-16.pdf.
2. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1220.htm>.
3. Індекс «Ведення бізнесу» (Doing Business) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state/2016/01/21/3682>.
4. The Global Competitiveness Reports. World Economic Forum, Ukraine [Electronic resource]. – URL : <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=UKR>.5. 7.
5. Дерегуляторна політика в Україні в 2014 році: тенденції та напрями розвитку: Науково-аналітична доповідь / Іванов Ю.Б., Власик О.С., Ляпіна К.М., Чечетова-Терашвілі Т.М. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2015. – 152 с.
6. Press Release Ukraine 2014 // Transparency International [Electronic resource]. – URL : <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014/press-release.html>.
7. Результати експертного опитування на тему «Оцінка проведення реформи в сфері дерегуляції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/dodatok_dr.pdf

Summary The article investigates the problem of economic security business in Ukraine. The analysis of threats to economic security business,

depending on the stages of its life cycle. The basic regulatory policy measures aimed at strengthening the economic security of business and undermining of the threats identified in the stages of creation, operation and closure.

Key words: *economic security business, the threats, the state regulatory policy.*

УДК 338.24:620.9 (476)

Цилибина В.М.,

к.т.н.,

заведующий сектором эффективности использования минерально-сырьевых ресурсов

Института экономики НАН Беларуси,

г. Минск

ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ БЕЛАРУСИ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Енергетична безпека – одна з найважливіших складових національної безпеки країни. Тому проблема забезпечення енергетичної безпеки є актуальною для всіх без винятку країн. В роботі дана методологія оцінки рівня кризовості в енергетичній безпеці Білорусі в сучасних умовах.

Ключові слова: *енергетична безпека; індикатори; оцінка рівня кризовості.*

Постановка проблеми. В современном мире энергетическая безопасность (ЭБ) затрагивает широкий круг взаимосвязанных вопросов, касающихся ресурсной базы энергетики: влияния на топливо- и энергоснабжение потребителей, угроз экономического, социально-политического, внешнеэкономического и внешнеполитического, техногенного и природного происхождения, а также несовершенства управления энергетикой; рационального использования топливно-энергетических ресурсов (ТЭР); комплекса возможных мер обеспечения энергетической безопасности, реализуемых не только в энергетике, но и в экономической, социально-политической, внешнеэкономической и внешнеполитической сферах, и т.д.

Изложение результатов исследования. Общеизвестно, что энергетическая безопасность – одна из важнейших составляющих национальной безопасности страны. Поэтому проблема обеспечения энергетической безопасности является актуальной для всех без исключения стран, независимо от их географического местоположения, типа государственного устройства, уровня их экономического развития и объема промышленного потенциала, а так же от того, является ли страна